

SKÖVDES 1950-TALS VILLOR

KÄLLEGÅRDEN

sydöstra
ÖSTERMALM

Billingesluttningen
BLÅBÄRS- OCH LINGONSTIGEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning

Syfte

Stadskarta med områdena markerade

Historik Skövde 40-50-tal

- generalplan från 1948

Område I, Källegården, separat dokument

- områdeskarta
- områdeshistorik
- övergripande karaktär för området
- områdets kulturhistoriska värde
- inventering byggnader

Område II, sydöstra Östermalm, separat dokument

- områdeskarta
- områdeshistorik
- övergripande karaktär för området
- områdets kulturhistoriska värde
- inventering byggnader

Område III, Billingsluttningen - Blåbärs- och Lingonstigen, separat dokument

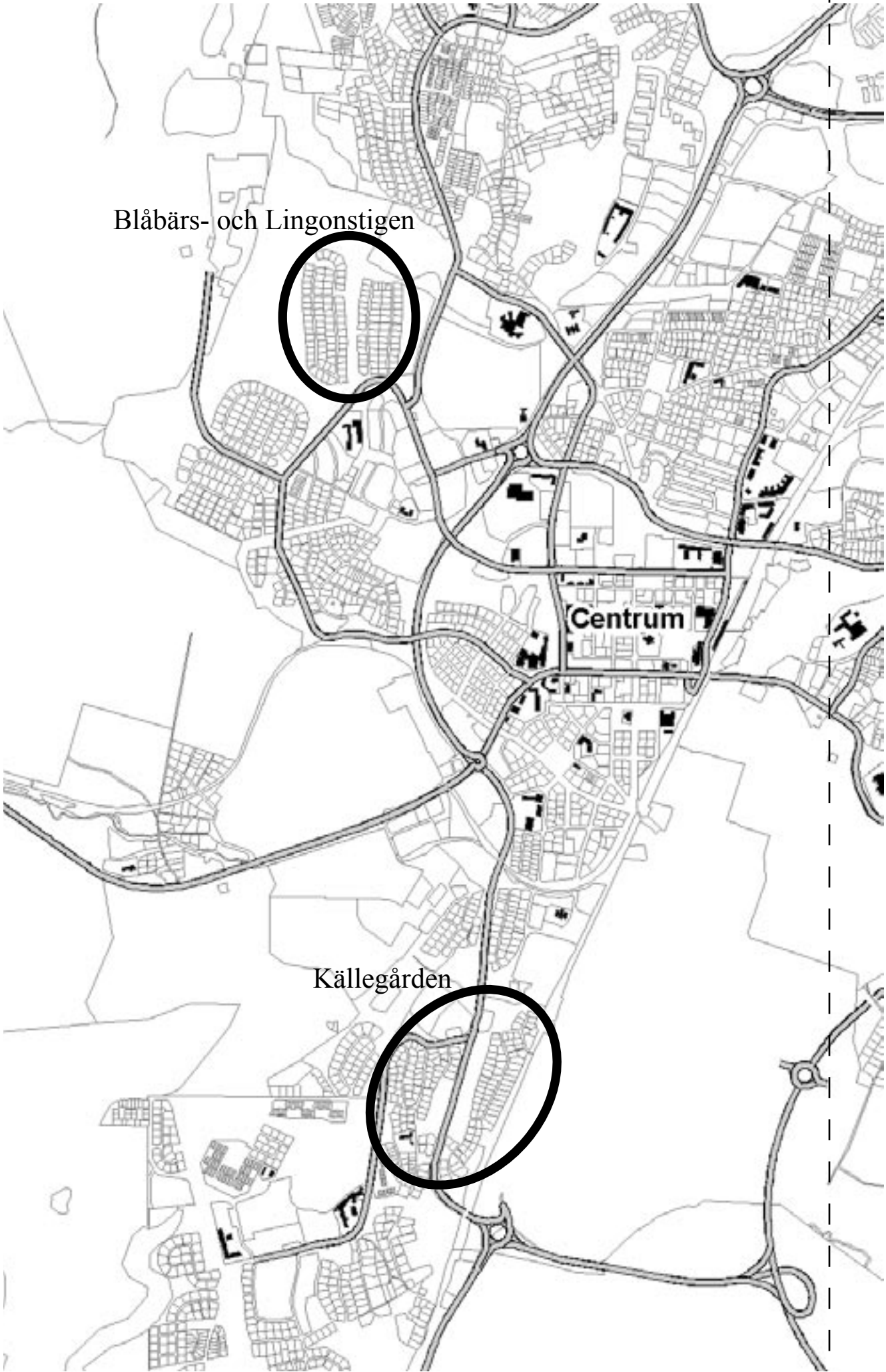
- områdeskarta
- områdeshistorik
- övergripande karaktär för området
- områdets kulturhistoriska värde
- inventering byggnader

Framtida frågeställningar

- Vad kan vara aktuellt och hur hanterar man det?
om- och utbyggnad, tilläggsisolering, solfångare ...
- bastyper och utvecklingsmöjligheter för dessa

För information och rådgivning

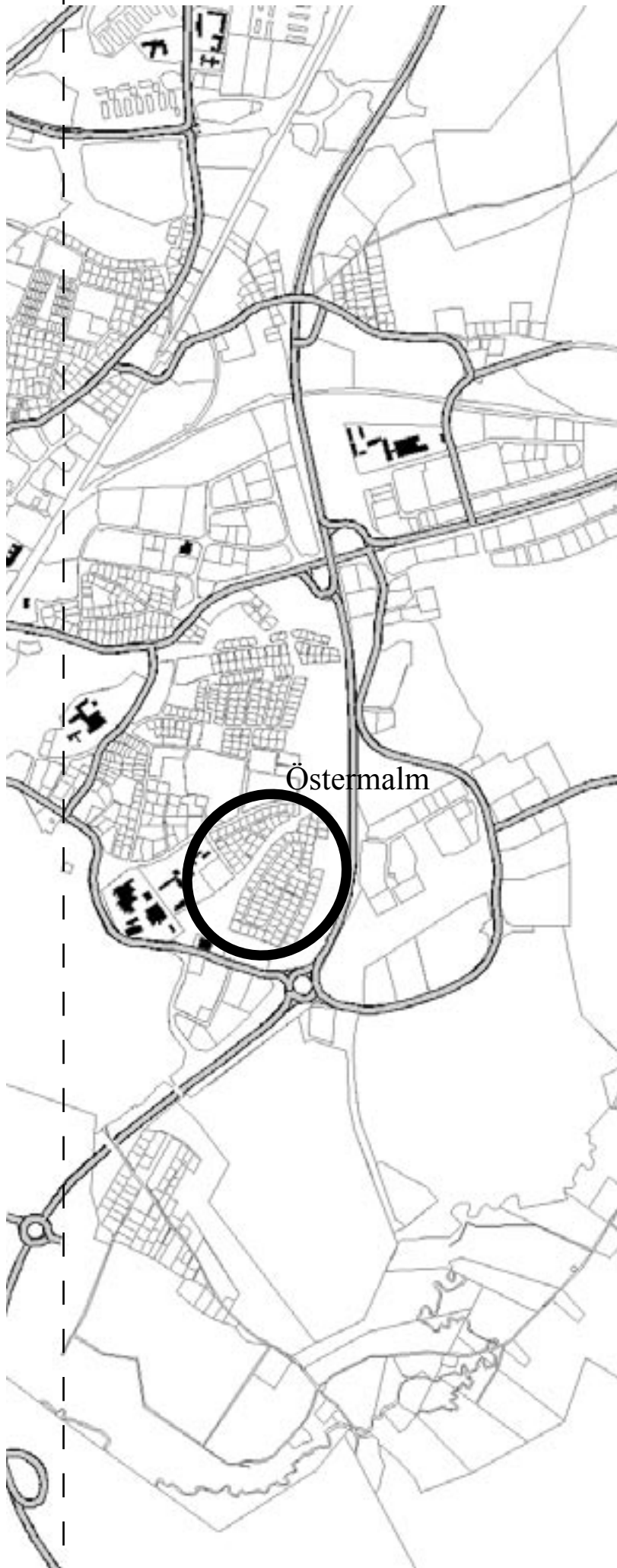
Litteraturlista

Blåbärs- och Lingonstigen

Centrum

Källegården

Karta över Skövde.
De undersökta villaområdena
från 1950-talet är markerade.

Det kulturhistoriska perspektivet har blivit kortare. Samhället förändras i snabb takt och det är viktigt att ta till vara på värdena i alla typer av bebyggelse. Områdena i den här undersökningen är alla exempel på moderna villaområden från 1950-talet som väl speglar sin tid. De har nu börjat bli så pass gamla att de börjar betraktas som gamla och fina samtidigt som det första stora generationsskiftet är på gång. När en ny generation kommer och vill sätta sin prägel på sitt hem är det kanske extra viktigt att man inte glömmer bort att titta på områdets tids- och platstypiska karaktär så att förändringar kan få ske i samklang med denna.

SYFTE

Vi vill dokumentera Skövdes 1950-tals villaområden med dess värden och förtjänster. På så vis kan vi hjälpas åt att bevara områdenas karaktär utifrån deras egna speciella egenskaper och förutsättningar. Även 1950-talet är en del av vårt kulturarv. Att ta reda på de framträdande karaktärsdragen i området och arbeta med dem skapar en attraktiv fysisk miljö för både boende och besökare.

Vi vill förankra att detta är fina och värdefulla områden. Kunniga och intresserade ägare och brukare med kännedom om kulturvärden är ofta det bästa skyddet för en byggnad. Samtidigt får vi en chans att uppmärksamma allmänheten på några av kommunens kulturvärden.

Naturligtvis vill vi att stadens områden ska användas och utvecklas. Men vi vill att förändring skall ske med stadsdelens karaktärsdrag som vägledning och riktlinje. Utveckling ska ske med varsamhet och med hänsyn till de kulturvärden som finns. En tillbyggnad som förvanskar det ursprungliga huset kan minska inte bara dess eget utan också områdets attraktivitet.

Förhoppningsvis kan denna skrift ligga till grund för ett förhållningssätt som kan vägleda vid hantering av plan- och bygglovärenden. Med dess hjälp kan vi på ett bra sätt bidra med råd och anvisningar avseende utformning och anpassning till omgivningen i dessa områden.

INVENTERING

Kanske är inventeringen inte fullständig men vi har valt att utgå från det man kan se från gatan. Ett perspektiv som också är det som möter och betraktas av de flesta besökare i området. Ett visst urval har gjorts. Alla detaljer finns inte med utan fokus ligger på ett övergripande plan. Det vi har gjort handlar om en grundinventering av områdena och deras karaktär, inte en kontroll på vilka som har sökt bygglov ordentligt. Flera ändringar som har tagits med är sådant som iakttagits i området men som inte är bygglovspliktigt. Det finns då inte med i kommunens arkiv och saknar därför årtal. De årtal som finns med är tagna ur kommunens arkiv och gäller när bygglovet beviljades. Undersökningen ger ändå en bra övergripande bild som kan ligga till grund för vidareutveckling av Skövdes fina 1950-talsområden.

HISTORIK

HIGHLIGHTS UR SKÖVDES HISTORIA

”Talrika fornyfynd och gravar ända sedan stenåldern berättar att Skövde trakten varit bebodd sedan urminnes tider.” Stadens namn kan spåras tillbaka till den tid då den nordiska mytologin var allmän trosuppfattning och världsbild i den här delen av världen. ”Åtminstone berättar ortsnamnet om en offerplats eller helgedom. En äldre form av Skövde är nämligen Schedwe. Somliga menar att ordet är en sammandragning av Schedes vi, d v s Skades vi. Skade var gudinna och ordet vi betyder offerplats.”

Ett långt hopp framåt i tiden tar oss till branden 1759 då hela den medeltida staden brann ner. Enda undantaget var en ensam stuga som fortfarande står kvar i Helensparken. Man kan fortfarande se hur den står på sned i den nya rutnätsstaden som började byggas upp när branden rasat färdigt.

”Stadens moderna historia kan sägas börja den 25 juli 1859” jämt 100 år efter branden ”då Västra stambanas skensträngar från norr och söder spikades samman framför det nyuppförda stationshuset.” Nu kunde Skövde bli en metropol!

Många miljöer, byggnader och saker uppfattas av de flesta naturligt som historiska och kulturhistoriska intressen. Man kan lätt se att det skiljer sig från annat som man har runt omkring sig i sitt vardagsliv. ”Nu för tiden gör vi inte alls på det sättet och vad hade man egentligen en sån här till.” Något är vackert slitet och man kan känna stämningar från flydda tider. Det är helt enkelt gammalt. Men det kulturhistoriska perspektivet har blivit kortare. De senaste 200 åren har samhället förändrats i allt snabbare takt. Det är viktigt och intressant att titta på vad som har varit karaktäristiskt och speciellt för alla tider. För att förstå vår historia och för att kunna ta del av de kvaliteter som den tidens spår kan erbjuda. Man behöver heller inte längre gå så långt tillbaka i tiden för att se olikheterna. På ganska kort tid kan samhällsförändringar, stilar och idéer ha kommit och gått.

Och nu är det dags att titta på 1950-talets villaområden i Skövde. En miljö som på sitt speciella sätt skiljer sig från hur vi gör idag och som kanske står mitt i sitt första stora generationsskifte. En grupp flyttar ut och nästa som flyttar in vill sätta egen prägel på sin boendemiljö.

(citat hämtade från http://www.vastsverige.com/templates/article___11507.aspx)

1950-TALSHISTORIA, LITEN SAMMANFATTNING

I Sverige rådde en låg boendestandard med bostadsbrist, trångboddhet och nedslitning som generella bostadsförhållanden. Under 1940-talet gick man från politiskt håll in för att åtgärda detta. Målet var att bygga goda bostäder för alla. Redan under 1930-talet hade det börjat byggas egnahemsområden i större skala. Egnahem var tänkt som en möjlighet för mindre bemedlade att få äga sin egen bostad. En tidig vanlig egnahemsbebyggelse bestod av tvåvåningshus med två till fyra lägenheter. Standardiseringen av hemmen kom också igång vid ungefär den här tiden och det började bli vanligt med till exempel egna badrum i lägenheter och hus. Staten och kommunen gick in och hjälpte till att finansiera. När andra världskriget kom stoppades bostadsbyggandet nästan upp totalt och vid krigsslutet var man åter nere på en nivå med akut bostadsbrist. Detta kom man inte att kunna bygga sig ifrån förrän genom miljonprogrammet på 1960- och 70-talet.

På 1930-talet kom den första semesterlagstiftning. Egnahemsrörelsen kom också att kopplas till hälsa och fritid. En bit egen mark till huset blev viktigt inte längre bara som odlingslott utan för sol, lek och välbehövlig rekreation efter dagens arbete. Valfungerande för den vanliga människan var ledord. Strävan att förbättra den dagliga miljön gick igen i många av den tidens byggnadsprojekt.

Byggandet kom igång ordentligt på 1950-talet med högkonjunkturen efter andra världskriget. ”1920-30-talens tvåfamiljsegnahem ersattes [] av enfamiljsvillan som den vanligaste bostadstypen”. Drömmen om den egna villan, som fortfarande är starkt förankrad i det svenska medvetandet, var född. Från början var ordet villa något som betecknade ett tjugigare hem men idag använder man normalt villaområde som beteckning på småhusområdena från 1950-talet. Just orden småhus och småstugor var annars vanliga ordval för den här typen av egnahemsbebyggelse.

(Byggnadsordning för Grisbacka-Grubbe-Västerhiske, Umeå kommun)

Kommunerna tog över ansvaret för bostadsbyggandet och man började planera för sundhet. Nu skulle det bo en familj i varje hus och bara ett hus per tomt. Hushöjder, antal våningar och var på tomten man fick bygga bestämdes i nya stadsplaner. Fler tomter och bland dem ytor för allmänna ändamål planerades på tidigare odlingsmark i utkanten av städerna.

Den ungerskfödde arkitekten Fred Forbat kom att bli den stora stjärnan vad gäller svensk general- och stadsplanering under 1940- och 50-talen. Redan innan han kom till Sverige 1938 var han ”internationellt uppmärksammasad [för sin] verksamhet som arkitekt och samhällsplanerare”. Och det var faktiskt ”med arbetet kring Skövde generalplan” 1948 som Fred Forbat blev ”en centralgestalt i svensk översiktsplanering”.

(Källa: http://www.chalmers.se/sections/om_chalmers/akademiska_hogtidlig/promotion/hedersdoktorer/fred-forbat)

Den typiska stadsplanen för villaområden på 1950- och 1960-talen var den med småhus på rad längs svängda eller ringformade gator, utlagt för ett större område eller enligt en utbyggbar plan. Detta kan man se i alla de undersökta områdena här i Skövde. Även stadsbyggnadsidealet från 1950-talet, boendestadsdelar med närhet till ett lokalt centrum, samt kopplingen till mänsklig skala kan anas. I dessa små studerade områden yttrar det sig främst i att alla är planerade med en skola på noga uträknat gångavstånd för de minsta barnen och i närhet av stora gröna ytor och lekplatser för rekreation.

Byggnaderna hade tidigare varit präglade av funktionalismen. Under 1940-talet började till exempel sadeltak med överhäng, socklar och fönsteromfattningar komma tillbaka i en önskan att skapa en mer traditionell svensk stil istället för den som drog mot det internationella. Samtidigt var man till viss del tvungen att anpassa sitt byggande efter den materialbrist som rådde med anledning av andra världskriget.

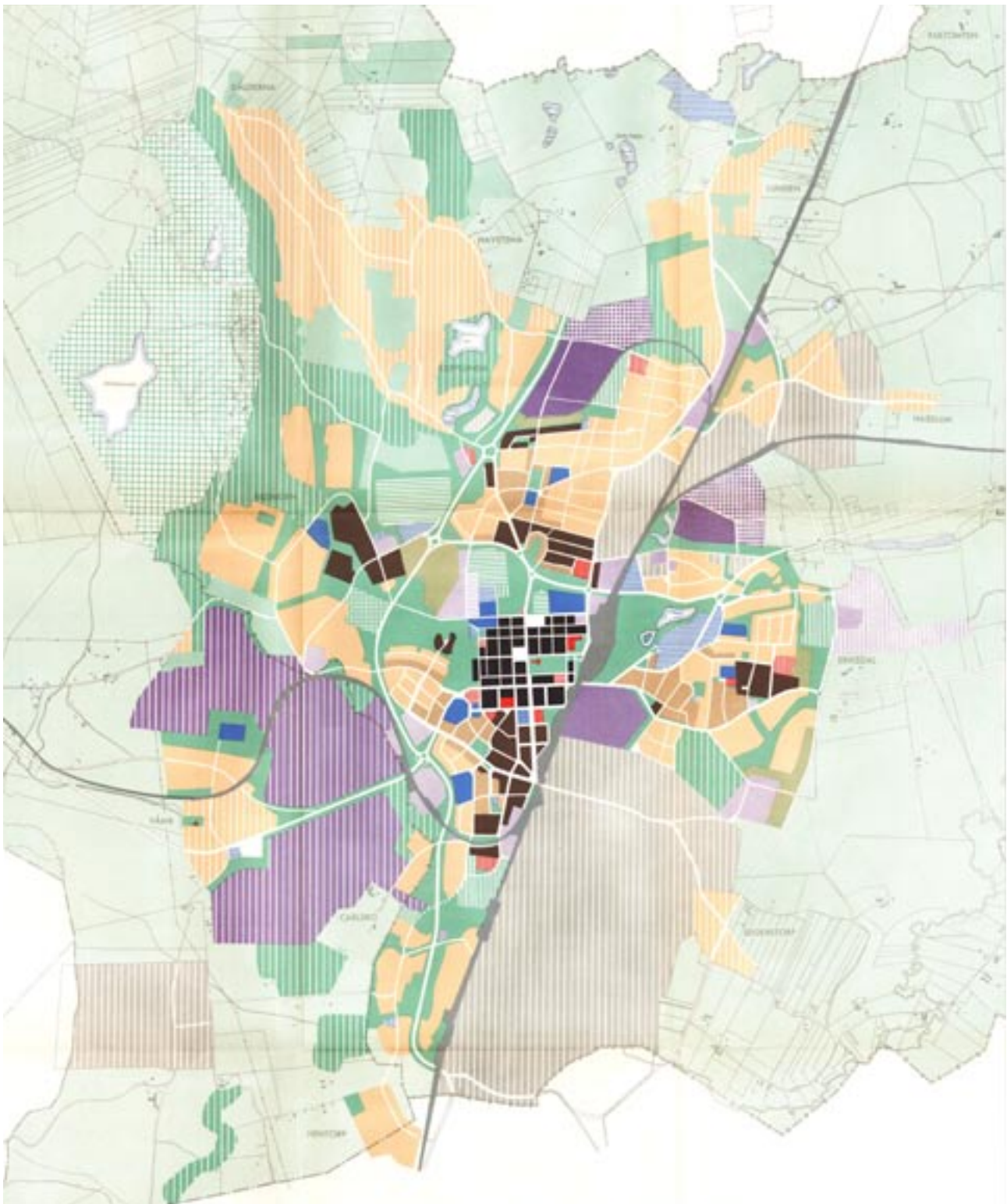
Fasaderna var enkla. Fönsterpartier, burspråk och balkonger med räcke av järnsmide eller korrugerad plåt användes som utsmyckning. I övrigt var de relativt detaljlösa. Dörrarna var oftast ”förnissade eller oljelaserade i en brun kulör” gärna med något fönster i. Puts var ett vanligt fasadmateriäl som inte syns så mycket på Skövdes 50-talssmåhus. Däremot betongväggar och tegelfasader som vid den här tiden precis hade börjat bli vanligt förekommer ofta. Tegel som fasadmateriäl dominerar 1950-talssmåhusen i Skövde men även stående locklistpanel och eternitplattor, så kallade fattiglappar, i en lite murrig färgskala förekommer.

(Byggnadsordning för Grisbacka-Grubbe-Västerhiske, Umeå kommun)

En trerumslägenhet var vad en barnfamilj ansågs ha råd med. De egna hemmen byggdes ofta förberedda för ytterligare två rum i en vindsvåning. Vanligast var att man byggde efter typhusritningar från olika byggföretag. 1-1,5 plan med källare där man hade hobbyrum och garage för bilen som blev allt vanligare. Huvudentré sågs som en viktig del av husets uttryck. Den skulle helst ligga mot gatan, ”inbjudande och enkel”, ett ”tilltalande blickfång” som skulle bjuda in gästerna.

(Mårten J Larsson, Lena Larsson, Bo i Eget Hus, 1950)

När Sverige skulle bygga sig ur låg standard och trångboddhet valde man att satsa på en med internationella mått mätt hög standard som skulle komma hela folket till del. Det låg i tidens tänkande att bygga så ”människovänligt” som möjligt. Dessa målsättningar gör att områden från 1950-talet både interiört och exteriört fortfarande idag står sig väldigt bra. Det som är den stora skillnaden mot dagens samhälle är framför allt den ökade utrymmesefterfrågan som de små egnahemmen kanske inte kan erbjuda.

GENERALPLAN FÖR SKÖVDE

	BLAND OBYGGELSE		SKOLA		TRÄ
	HYRESHUS OCH VÅR		BILDSTÄ		NATURVÅRD
	— 2 —		DAGSVERK OCH DYL		BYGGNAD
	EDNAHUS OCH DYL		SJUKVÅRDSPOLIKLINIK		INDUSTRIOMRÅDE
	SPRÖJEBYGGELSE		KONST		FESTANLÄGGNING OCH DYL
	FÖRFÄLLNING		KULTURCENTRUM		RECREATIONSMÅL
	KULTURCENTRUM OCH DYL		SHÅNDEUTILLÄG		KONSTOMRÅDE
	INDUSTRIOMRÅDE		TRANSITOMRÅDE		JORDBRUK OCH SKOGSBRUK
	ANNAN ALLT BILDAD		BEHÖRIGHET		JÄRNVÄGSMÅL
					MARKNÄRPLÅT
					RECREATIONSMÅL

SKALA 1:10000

STADENS BEHOV OCH
 ÖPPNA SVAROMÅL
 Kungliga tekniska högskolan

Motstående sida.

1948 års generalplan över Skövde gjord av Harry Egler och Fred Forbat vid Eglers Stadsplanebyrå, Stockholm.

Många av de gula områdena, för Egnahem och dylikt, är helt nyskapade i den här planen .

Till vänster syns Karta VI ur rapporten "Utvecklingsprognos för en medelstor stad - En studie över näringsliv, befolkning och bostäder i Skövde" av Fred Forbat. Denna skrift åtföljde generalplanen. Karta VI visar "Befolkningsfördelning år 1945 inom den tätbebyggda staden", Skövde. Varje punkt representerar tio personer.

Jämför man de båda kartorna ser man att generalplanen innebar en kraftig utökning av staden. I den här utökningen finner man bland annat Källgården, sydöstra Östermalm och Blåbärs- och Lingonstigen.

FRAMTIDA FRÅGESTÄLLNINGAR

Så hur kan vi ta till vara dessa arkitektoniska, kulturhistoriska och miljömässiga kvaliteter i områdenas fortsatta utveckling?

Många, de allra flesta, utav nedanstående tips och idéer gäller för alla studerade områden, då de är tillkomna vid ungefär samma tid och med ungefär samma villkor. Det kan vara av intresse att gå igenom flera av områden för att få en bakgrund till 1950-talsarkitekturen. Vissa är å andra sidan typiska för bara ett av områdena. De speglar då något speciellt och karaktäristiskt som man kan ta till vara och bygga vidare på just där. Tillsammans hoppas vi att dessa tips och idéer kan ringa in och ge en god grund för diskussion om karaktären i Skövdes fina 1950-talsområden och hur de kan utvecklas på ett fortsatt attraktivt sätt.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT KÄLLEGÅRDEN

BYGGNADSKROPP OCH OMRÅDESHELHET

Grundvolymen utgår alltid från en rektangel. Vissa hus finns i flera exemplar. Det finns en volymmässigt enhetlighet även om taklutningarna varierar och blandas något. Planbestämmelser och det sammanhang i vilket husen byggdes bidrar också till att området uppfattas som bebyggt i en enhetlig skala. Den rektangulära grundkroppen är väldigt tidstypisk och bör i sin enkelhet få stå fram som motiv. Här får man vara lite försiktig vid eventuella tillbyggnader. Radhusen bör försöka behållas i sammanhållna enheter och samarbeta om eventuella förändringar. Detta är framförallt viktigt mot gatan. Arkitekterna som bosatte sig i området ritade flera av husen i Skövde vid den här tiden. Deras egna hus har ett visst värde i sig som en del av stadens byggnadshistoria och kanske som en fingervisning om vad som var det senast inom arkitektur vid den tiden.

FASADER

Fasadmaterialiet är naturligtvis mycket viktigt för det intryck en byggnad ger. Källegården är det av de tre undersökta områdena som har störst variation i fasadmaterial. Här verkar den tegeldominering som hör ihop med Skövdes 1950-tal ännu inte ha fått så tydligt fäste. Dåtidens material, framför allt teglet, är slitstarkt och av bra kvalitet och bör stå sig länge. Målet borde sammantaget vara att bibehålla och underhålla originalmaterialen även om det här området är det som skulle påverkas minst av en fasadändring. Samtidigt är det intressant att se området som en liten palett av olika tidstypiska fasadmaterial. Som rekommendation ges att man vid eventuellt fasadbyte helst använder samma material och sätt att använda det som på det ursprungliga huset. Vill man ändra bör man hålla sig till tidstypiska material och färger. Radhusen bör behandlas som

Tidstypiska fasadmaterial från området.

sammanhållna enheter. Fasaderna varierar i färg men materialen bör behållas lika. Den början till tegeldominering som ändå finns bör heller inte byggas bort.

TAK

Husen har oftast sadeltak. Några få med asymmetrisk lutning. Området exponerar taken något mer på grund av att det ligger på två kullar. Här finns också en väl uppvuxen grönska med bland annat höga häckar. Detta gör att taken ibland är det enda som från gatan syns av huset.

Även takmaterialet är en viktig del av hur man uppfattar en byggnad. Från början har en stor enhetlighet med rött lertegel funnits. Röda tak dominerar fortfarande och en enhetlighet på det här området bör man försöka återgå till. Mörka tak framförallt svarta tynger visuellt ner husen och bör undvikas. Röda betongpannor kan vara ett alternativ som smälter någorlunda väl in bland de ursprungliga lertegelpannorna. Profilerad, tegelhärmande, plåt framstår som mer livlöst och skiljer sig så pass mycket från originalet att det står ut. Samtidigt kan man råka ut för ett krävande underhållsarbete om/när färgen lossnar.

Överst ett tak av lertegel. Under ett tak med röda betongpannor. Lerteglet är tunnare än betongpannorna.

FÖNSTER

Fönster kallas ibland för byggnadens ögon och själ vilket säger en del om hur viktiga de är. En utvändigt tilläggsisolering förändrar ett hus karaktär bland annat just genom att fönstren hamnar ”fel” i förhållande till fasaden. Vid byte av fönster är det viktigt att tänka över så att man får rätt storlek och proportioner. Titta på originalfönster och välj ett utseende som ligger nära det. I den nätta, fina detaljering som de här husen har ger till exempel ett fönster med för tjock karm ett tydligt klumpigt intryck. Originalen är en- eller tvåluftsfönster något indragna från fasaden. Mycket spröjs och påklustrade prydnadsluckor hör inte hemma i originalkaraktären. På vissa fönster är karm och båg målade i två olika färger. Det ger en karaktär som kan vara angelägen och värdefull att behålla.

DETALJER

Vackra originaldetaljer bidrar till att höja totalvärdet på både husen och hela området. Tidstypiska originaldetaljer spelar väl i proportioner mot originalbebyggelsen. Karaktäristiskt för området och 1950-talets stil är att detaljerna känns väldigt nätta. De har en inneboende enkel renhet.

De höga avskärmande häckarna går inte helt ihop med de tidsenliga låga och luftiga staketen men här är den uppvuxna grönskan så vanligt förekommande att den bildar en egen karaktär åt området. Även de typiska låga smidesräckena och staketen finns på sina ställen kvar i området och bör behållas.

Vill man bygga till altaner, byta balkongräcken eller liknande bör man jobba för att göra dem nätta så att de inte upplevs som för tunga eller skymmer huset. Trä upplevs fort som för grovt speciellt om man målar det i till exempel vitt.

Entrédörrarna var oftast brunlaserat trä med en eller ett par enkla rutor i. Även ljusa dörrar syns väldigt tydligt på långt håll och en mörkare färg är ofta att föredra. Det samma gäller till stor del för socklar, källargarageportar och liknande. De bör ha en färg som inte gör dem större och/eller tar fokus. Omfattningar av tegel eller slätputs kring fönster och dörrar bör vårdas.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT SYDÖSTRA ÖSTERMALM

BYGGNADSKROPP OCH OMRÅDESHELHET

Grundvolymen utgår alltid från en vanlig rektangel. Ofta ligger dessutom flera hus av samma modell på rad. Detta gör att ursprungligen fanns en volymmässigt stor enhetlighet. Den rektangulära grundkroppen är mycket tidstypisk och bör i sin enkelhet få stå fram som motiv. Detta bör vara utgångspunkt vid eventuella tillbyggnader. Planbestämmelserna tillsammans med det sammanhang då husen blev byggda gör att området uppfattas som bebyggt i en enhetlig skala. Även sadeltaken upplevs ganska enhetliga i lutning och i material.

FASADER

Schatterat gult tegel, inslag av rött, grönt, svart..

Ringstigen. Till höger syns ett av de betongelementhus med gavelspetsar av tegel.

Fasadmaterialen utgör naturligtvis en stor del av det intryck en byggnad ger. Eftersom dåtidens material och framför allt teglet är slitstarkt och av bra kvalitet bör det stå sig länge. Målet borde vara att bibehålla och underhålla originalmaterialen.

När man funderar kring material och färgsättning är det på sydöstra Östermalm viktigt att arbeta för att hålla samman området och inte öka splittringen. Tegel är mycket tidstypiskt för 1950-talsbebyggelsen i Skövde. Det förekommer övervägande i bebyggelsen i dessa områden och skapar enhetlighet, vilket också eftersträvas vid denna tid. Dessa originalfasader bör behållas. Flera olika fasadmaterial förekommer men man kan försöka hålla sig till en gemensam färgskala. Tidstypiska färger är just tegelfärgerna som kommer fram i till exempel det schatterade gula teglet - svart, röd, rosa, gul, grönt, brun.

Även de ursprungliga ovanliga fasaderna av lättbetong/tegel bör behållas. De ger ett extra platsspecifikt kulturvärde till området då de är kopplade till Skövdes lättbetongtillverkning. Inte många av dessa

har kvar sin fasad i originalutförande vilket är synd. Om framtida fasadrenovering blir aktuell kunde det vara av kulturhistoriskt intresse att ta fram ursprungsfasaderna även på de hus som idag har fått ändrad fasad.

Ur tidstypisk synvinkel kan även de få hus med kvarvarande fasad av eternitplattor, så kallade fattiglappar, vara intressant som en spegling av den tidens egnahemsrörelse. Vid byte av en träfasad bör man använda panel av samma dimensioner som de befintliga och med en tidstypisk färgsättning.

TAK

Också takmaterialet är en stor del av byggnaden och därför viktigt i hur man uppfattar den. Speciellt om marken som här sluttar lite och taken ibland är det enda som sticker upp ur grönskan. När man, som här, ser det ena taket efter det andra på rad och det dessutom både från början och fortfarande har en stor enhetlighet bör även fortsatt enhetlighet eftersträvas. Husen i 1,5-plan exponerar på grund av sin brantare taklutning taken mer.

Röda tvåkupiga lertegel är oftast det ursprungliga takmaterialet. Området domineras fortfarande av röda tak men några har senare pålagda betongpannor istället. Röda betongpannor smälter någorlunda väl in i miljön även om lertegel på grund av sitt ursprungsvärde och sitt vackra åldrande är att föredra. Ett tak av profilerad, tegelhärmande, plåt däremot skiljer sig så pass mycket från originalet att det står ut. Samtidigt kan man råka ut för ett krävande underhållsarbete om/när färgen lossnar. Svarta tak hör sällan till ursprungskaraktären och tynger visuellt ner de relativt små husen.

FÖNSTER

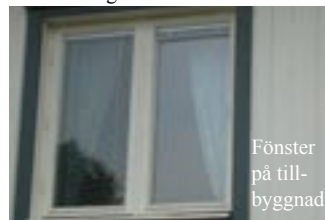
Fönstrens vikt för karaktären betonas ofta av bland andra antikvarier. Ibland kallas fönstrena för byggnadens ögon och själ. Vid byte av fönster är det viktigt att tänka över så att man får rätt storlek och proportioner. Titta på originalfönster och välj ett utseende som ligger nära det. I de här husens nätta, fina detaljering syns ett fönster med för tjock karm väldigt tydligt. Om endast något byts och fönstrena är olika på fasaden kan det synas extra tydligt. Även indelning och öppningssätt bör behandlas på samma sätt. Originalen är en- eller tvåluftsfönster något indragna från fasaden. Påklitrade prydnadsluckor och spröjs hör inte hemma i originalkaraktären. Är fönsterkarm och båge målade i två olika färger är det en karaktär som är angelägen att behålla i området.

DETALJER

Det är inte bara stora grepp som spelar in. Även vackra originaldetaljer höjer totalvärdet på hela området. Tidstypiska

Några utbytta fönster där man har försökt hålla en smalare profil. Jämför med originalen ovanför.

Samma indelning har behållits men de två fönstrena har blivit ett med nytt öppningssätt.

Ett nytt fönster med samma indelning som det ursprungliga.

bevarat smide i området.

Roligt med ett nytt cykelställ som tar upp ett tema i området.

originaldetaljer spelar väl i proportioner mot originalbebyggelsen. Karaktäristiskt för området och 1950-talets stil är att detaljerna känns väldigt nätta. De har, liksom hela husen, en vacker enkelhet.

Karaktäristiska, tidstypiska och till stor del bevarade på Östermalm är de många befintliga låga smidesräcken till balkonger, altaner och trappor. Dessa originalarbeten har tidstypiskt platta järn i kantigare mönster. Den här typen av smide finns inte i alla områden och är definitivt en skatt värd att vårda. Övriga karaktäristiska avgränsningar mot gatan är framför allt kalkstensmurar, inte heller dessa särskilt höga. Nya räcken till altaner och liknande syns ofta ganska tydligt i området. Detaljer blir över huvud taget lätt för stora för de här rent utformade husen.

Entréernas tak, original samt tidiga tillägg, är värda att bevara. Entrétaken är över huvud taget som motiv här så pass vanligt att det är något man kan bygga vidare på i området. Satsa på en nättare variant som spelar mot volym och detaljering i övrigt. Originalen är oftast av pulpetmodell och infästa i väggen utan vertikala stöttor. Sadeltaksvarianter bör inte ha en igenbyggd gavel som gör ett onödigt tungt intryck.

Entrédörrarna var oftast brunlaserat trä med en eller ett par rutor i. Flera av områdets nya entrédörrar passar väl in i områdeskaraktären. Ljusa dörrar står visuellt ut och tar mycket fokus. Även sockelfärgen bör behandlas efter samma princip. Man behöver inte använda en jättemörk färg men det är inte meningen att socklarna ska dra till sig fokus. Omfattningar av tegel eller slätputs kring fönster och dörrar bör vårdas.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT BLÅBÄRS- OCH LINGONSTIGEN

BYGGNADSKROPP OCH OMRÅDESHELHET

Grundvolymen utgår från en vanlig rektangel. Många hus finns dessutom flera av samma variant, ofta på rad. Detta gör att ursprungligen fanns en volymmässigt stor enhetlighet. Den rektangulära grundkroppen är tidstypisk och bör i sin enkelhet få stå fram som motiv. Detta bör vara utgångspunkt vid eventuella tillbyggnader. Planbestämmelserna tillsammans med det sammanhang då husen blev byggda gör att området uppfattas som bebyggt i en enhetlig skala. Även det helt nybyggda huset förhåller sig skalmässigt till sina grannar medan de tre villorna från planen 1968 är större. Takens upplevs som ganska enhetliga i material och lutning. Radhusraden bör behållas som en sammanhållen enhet. Ska förändringar ske, i alla fall om det rör sig om gatusidan, bör man försöka samarbeta och göra likartat på alla.

FASADER

Teglet, framför allt det röda, är totalt dominerande på Blåbärs- och Lingonstigen. Med tanke på ursprungstankarna om enhetlighet så bör det få fortsätta vara så. Övriga bör hålla sig till tidsenliga material och sätt att hantera dem. Följ färgskalan som ges av teglet.

TAK

Med sitt läge på Billingeslutningen exponeras taken både ovanifrån från berget och ner mot staden. Ursprungligen och fortfarande är här en stor enhetlighet och med tanke på sitt exponerade läge bör taken även i fortsättningen vara röda, helst av lertegel som framstår som ett mer levande material. Många har lagt på betongpannor vilket kan vara ett billigare alternativ till lerteglet. Att till exempel ha svart tak ger ett tungt intryck och tynger visuellt ner de relativt små husen. Nästan samtliga hus har tvåkupiga

Det nybyggda huset passar in i omgivningen med sin färg och skala. Man kan tydligt se att det är nytt men det ska man nog kunna göra.

Radhusen sedda från övre delen av Blåbärsstigen.

pannor oavsett vilket material det gäller. Radhusens tak exponeras kraftigt mot övre delen av Blåbärsstigen och bör försöka hållas lika i material och färg.

Husen har huvudsakligen symmetriska sadeltak med undantag för gruppen ”experimenthus” på övre Lingonstigen. De exponerar på grund av den låga taklutningen, endast 4 grader, sina tak betydligt mindre än övriga hus. Eventuellt kan man tänka sig att det kan bli aktuellt med takbyte på de här husen så småningom. Mycket flacka tak har ofta problem med vattenavrinning även om det inte verkar ha blivit aktuellt här än. Här rekommenderas att man använder samma material och sätt som det nu befintliga för att bibehålla karaktären av experimenthus och eftersom det verkar ha fungerat tekniskt bra hittills.

Vanliga fönstervarianter

FÖNSTER

Som byggnadens ögon är fönstrena viktiga för byggnadens karaktär. Vid byte är det viktigt att tänka över så att man får rätt storlek och proportioner. Titta på originalfönster och välj ett utseende som ligger nära originalet. I den nätta, fina detaljering som de här husen har syns ett fönster med för tjock karm väldigt tydligt. Även indelning och öppningsätt bör behandlas på samma sätt. Originalen är oftast en- eller tvåluftsfönster något indragna från fasaden. Till skillnad från i det förra området förekommer här viss asymmetri. Vita karmar och bågar är oftast att föredra vid byte av fönster. Tidsfrämmande material står ut från omgivningen. Påklustrade prydnadsluckor eller mycket spröjs hör inte hemma i originalkaraktären.

kalksten i området

DETALJER

Även mindre detaljer spelar roll för hur vi uppfattar omgivningen. Vackra originaldetaljer höjer totalvärdet på respektive hus och på hela området. Tidstypiska originaldetaljer spelar väl i proportionerna mot originalbebyggelsen. Karaktäristiskt för området och 1950-talets stil är att detaljerna känns väldigt nätta. De präglas av en enkel renhet som uppfattas som vacker.

Karaktäristiska avgränsningar mot gatan är framför allt kalkstensmurar. Detta är av intresse med anledning av de gamla kalkbränningsugnarna som finns norr om området. Användningen av lokalt byggnadsmaterial bidrar till förankringen på platsen. Även sättet att lägga kalkstensplattor i en slänt finns i området och upplevs som originalkaraktär.

Räcken till altaner och liknande syns ofta ganska tydligt i området speciellt om de är ljusa. Detaljer blir över huvud taget lätt för stora för de här rena husen och är de av trä känns dimensionerna fort för klumpiga. Delvis bevarade är låga smidesräcken till balkonger, altaner och trappor. Dessa originalarbeten har tidstypiskt platta, inte runda järn i kantigare mönster. Den här typen av smide är tidstypiskt och

värt att vårda.

Entrédörrarna var oftast av brunlaserat trä med en eller ett par enkla rutor i. Ljusa stuprör och entrédörrar tar upp mycket visuell plats och passar sämre in i karaktären. Flera hus har fått en påhängd entrélåda eller förstukvist. Dessa bör hanteras med samma tankar som för altaner, se förra stycket, och för de entrétak som finns på Östermalm. Omfattningar av tegel eller slätputs kring fönster och dörrar bör vårdas.

FRAMTIDA FRÅGESTÄLLNINGAR

TILLBYGGNADER

Bra exempel på tillägg till den rektangulära huvudkroppen.

Det översta är original och det undre är en senare gjord tillbyggnad efter samma princip.

Flera hus har i sitt originalutförande en del av tegel och en del av puts.

En carport som släpper från huset men ändå spelar väl mot det.

Garaget är långt tillbakadraget och tar inget fokus från huvudbyggnaden.

Här sitter garaget ihop med huset. Genom att det hålls lågt, tillbakadraget och mörk tar det inte över intrycket.

Med så här, med dagens mått mätt, små hus är tillbyggnader något som både har varit och kommer att bli aktuellt. För att få ett bra resultat måste förändringar och tillägg utformas med hänsyn till det enskilda husets karaktär men även till området i stort. Ett nyttillskott ska inte placeras så att det skapar nya motiv och fokuspunkter i området. För områdeskaraktärens skull bör man inte bygga till ett blickfång. Om det blir det mötande intrycket för en besökare är det ett första steg mot att låta områdets karaktär gå förlorad. För att behålla områdets karaktär är det viktigt att den typiskt enkla grundvolymen är det som står fram och uppfattas.

Något som är viktigt innan man börjar är att noga tänka igenom vad det är man vill ha och vad man behöver. Även vad som kan komma att bli aktuellt i ett senare skede. Flera utbyggnader på varandra ger sällan ett bra resultat. Husen är vackra just på grund av sin enkelhet, i noga avvägda proportioner och omsorgen om detaljerna och de tål inte för mycket tillägg som lätt blir klumpiga och skrymmande. När man gör tillägg, detta gäller även för mindre detaljer, bör man försöka behålla de kvaliteterna. Att titta på originalhusen för att få tips och ta exempel därifrån är alltid en bra idé.

UTBYGGNAD Låt det nya underordna sig det gamla. Detta kan man göra genom att låta utbyggnaden rent fysiskt stiga undan, göra den mörkare och mindre. För områdets skull bör man fundera kring att placera tillägg på baksidan och inte mot gatan. Det samma gäller för övriga tillbyggnader. På så sätt gör ett nytt tillägg inte så stor påverkan på gaturummet och hela områdeskaraktären. Bygg inte kant i kant med den ursprungliga byggnadskroppen utan låt den visa sina hörn. På så vis uppfattar man lättare den gamla volymen som starkt bidrar till områdenas karaktär. För att få en tillbyggnad att smälta in kan man använda sig av samma material som det befintliga. När det gäller tegel är det näst intill omöjligt att få tag på samma sort. Ett alternativ kan vara att använda ett helt annat men fortfarande tidstypiskt material som passar in i området och naturligtvis till husets karaktär. Puts skulle kunna vara ett sådant exempel.

En vanlig tillbyggnad i områdena idag består av garage i markplan. Får att inte ta över intrycket bör det vara tillbakadraget. Om det går kan man gärna låta det släppa huvudbyggnaden och stå för sig självt. Detta gäller även för carportar, skärmtak och annat där så kan vara möjligt.

Många väljer också att bygga till altaner. Titta på de original som finns för att få tips. Där har man valt tunna smidesräcken och mycket öppenhet i konstruktionen. Ledordet för att få ett resultat som bra spelar mot husens fina detaljering är luftighet.

PÅBYGGNAD En påbyggnad ovanpå syns oftast tydligt och gör stora ingrepp både i byggnadsvolymen och i områdesmiljön. Delning av fasadmateriell kan användas som effekt, som i lättbetonghusen från –61 på Östermalm, men då är volymerna från början avvägda mot varandra. Vid höjning gör man en radikal förändring av volymen. Den extra stumpen syns även om materialet är det samma och en ny takform upplevs i de här sammanhangen som främmande. Originalvolymerna är mycket karaktäristiska i de här områdena. Kan man använda samma material och ha kvar takfästena på samma nivå, det vill säga bara ändra taklutningen, kan man kanske överväga alternativet. Husen är ju i planbestämmelserna avsedda att vara 1-1,5-planshus. Detta bör i Östermalmsområdet främst bli aktuellt i västra delen på grund av att det där redan förekommer som originaltyp. I den östra delen är det en så stor enhetlighet i höjd och en flackare taklutning att en höjning skulle stå ut tydligt. Även tegelhusen borde undantas från den här möjligheten då man inte bör bygga bort området tegeldominans. Det samma gäller för tegelhusen på Källegården där dominansen inte är lika tydlig som i de andra två områdena men ändå hör ihop med stadens 1950-talshistoria. Den stora enhetligheten på Billingeslutningen gör en höjning olämplig även där.

En del nya takkupor finns i områdena. Man bör anpassa nya takkupor till husens storlek och form, det är som sagt relativt små hus. Nätta, flacka takkupor som kommer upp med ett pulpettak ur det större taket är att föredra. Inga överdimensionerade kupor som överlastar huset. För goda exempel titta till exempel på originalkuporna på Levins väg, Östermalm. En takkupa som är bredare än den är hög känns bättre i proportionerna mot husens övriga volym. Genom att låta taket sluta sig igen framför takkupan blir den visuellt mindre vilket passar hustypen bättre. När det större taket går ihop både bakom och framför takkupan får ursprungsformen fortsätta att dominera synintrycket. Tänk på att även detaljering ska vara nätt. Sätt in fönster med smala karmar, använd inte för breda vindskivor och så vidare. Ju mer fönster som finns i takkupan ju luftigare känns också konstruktionen. Passa på att utnyttja det hål som tagits upp.

Ytterligare en sak att tänka på är att inte heller alla tomterna är särskilt stora. Även här får man vara försiktig så att man inte överlastar. Också den lilla biten egen grönyta för rekreation var en viktig del i grundkonceptet och bör inte byggas bort. I första hand bör man kanske fundera på om det går att använda redan befintliga ytor annorlunda, till exempel genom att göra om garage till sovrum. Även källargaragen har ju en hel vägg, där porten sitter idag, som går att sätta in fönster i. Ofta planerades husen med en vindsvåning som skulle inredas senare. Om det ännu inte skett i något av husen är ju det en bra möjlighet till enkel utbyggnad. På redan inredda vindar kanske det går att öppna upp innertak/väggar mer.

Altanerna gjordes på samma sätt som entréerna. Mycket luft och öppenhet gör dem visuellt små. Tredje bilden visar ett nyare tillägg i trä som fortfarande har en lätthet i sig.

Takkupa på Levins väg.

Detaljer infärgade i samma mörka färg som grunden i övrigt.

Detta ger en större rymd och erbjuder faktiskt mer plats även om det blir lågt till tak i vissa delar. Kanske går det att använda delar av källare och vindsvåningar till boendeändamål även om det inte var planerat så från början. I suterränghusen har ju man redan från början accepterat att delar av källarvåningen används på det viset.

ÖVRIGA FÖREKOMMANDE ÄNDRINGAR

När nya markplansgarage tillkommit har man ofta fyllt igen mot den gamla källargarageporten. Främst på de tomter där man inte har en naturlig sluttning som hjälper till. Husen tar inte alls skada av den här förändringen även om man skulle kunna se det som synd att ett tidstypiskt sätt att hantera bilens förvaring från bilismens barndom försvinner. Källargaragen är tidstypiska men kanske inte så funktionella? Slagdörrar som inte går att öppna mot den branta nedfarten och en storlek som gör att man inte får plats med sin nutida bil gör förhållningssättet högst förståeligt. Flera källargarage är ändå fortfarande i användning. Har man kvar sitt källargarage och ska byta garageport bör man ägna en extra tanke på originalets färg och material. Färgen bör vara i en mörk kulör som inte tar fokus utan går ihop med sockeln. Hängrännor och stuprör var ofta svarta vilket gör att de syns mindre än om de är till exempel vita.

Entréerna har hittills ofta blivit föremål för förändring. Det är viktigt att man är noga med detaljeringen. De här byggnaderna är så rena och nätta i sig själva att tillägg lätt blir för stora och klumpiga. Utanpåliggande förstukvistar hör inte hemma i typen och blir därför mycket påtagliga. Trä är ett vanligt material som lätt känns för grovt i det här sammanhanget. Kan man bör man använda sig av något lätt och luftigt liknande det smide som finns i originaldetaljeringen. Vill man ändå använda sig av trä bör man försöka göra sin konstruktion så nätt och försiktig som möjligt samt inte måla den vit. Ljusa färger gör de här detaljerna större, de syns dessutom mycket tydligt och står ut i området. Entrétaken bör vara infästa mot väggen och inte stå på ben som gör konstruktionen större. Pulpetmodell är vanligast bland de ursprungliga entrétaken på Östermalm men även sadeltak förekommer. För att entrétak av sadelmodell inte ska bli för stora och tunga bör gaveln få vara öppen vilket ger mer luft och lätthet till konstruktionen. På Billingesluttningen finns flera entrétak som är en fortsättning av det större taket, så som det ofta är redovisat i ritningarna från tiden.

Entréer med entrétak från Östermalm.

ENERGIFRÅGOR

Ytterligare en av frågorna som är aktuell i dagens läge är naturligtvis energianvändningen.

Tilläggsisolering ses ur kulturhistorisk synvinkel aldrig som ett bra alternativ. Den ändrar volymen och fönstrena hamnar ”fel” i förhållande till fasaden. Rent allmänt sänks det kulturhistoriska värdet på bebyggelsen. I det här fallet när vi vill behålla vissa specifika fasadmateriell i området är det inte heller ett helt bra alternativ. Tegel som är karaktäristiskt för Skövdes 1950-talsområden bör inte byggas bort. En tilläggsisolering ändrar dessutom husets hela andningssystem vilket ibland kan orsaka problem. Ett ovanligare alternativ är att isolera inåt men de här husen är relativt små så det kanske inte heller känns aktuellt? Om man ändå tilläggsisolerar utåt så använd samma material och samma typ av material som ursprungligen satt på huset. Träfasader går att ersätta med panel satt på samma sätt, ledd och av samma dimension som originalet.

I områdena befintliga solpaneler.

En annan lösning skulle kunna vara att ändra värmesystem. Att till exempel sätta in en luftvärmepump eller värmeväxlare är bättre alternativ än tilläggsisolering. Sedan tillkommer problemet att få in aggregatet på en bra plats, de är inte alltid så vackra och är kanske inte det man vill att besökare ska mötas av först. Att bara tätta fönster och tilläggsisolera vinden gör annars ofta mycket för energiförbrukningen. Att kombinera en originaldörr med en innerdörr ger ofta lika bra isolering som att byta den.

Solfångare och solpaneler har som förutsättning att de måste sitta i vissa vinklar och väderstreck. Man kan inte sätta dem mot baksidan så att de inte syns ut mot området om det inte är mot söder. Små hus har inte så stor takyta att utnyttja men eventuellt samtidigt ett mindre energibehov. Kanske kan man täcka en mindre del av taket så att originalkaraktären fortfarande tillåts komma fram och ge det största intrycket. Skulle det vara möjligt att sätta solfångare på ett uthus eller en tillbyggnad istället för på huvudkroppen? På så sätt skulle de kunna hamna mindre i fokus. Om man kan bör man även här leta efter en modell med nättare detaljering på till exempel omfattningen. Jämför alternativ.

RADON

I Skövde som före detta tillverkningsort för så kallad Blåbetong har säkerligen några hus byggts med ursprungligen höga radonhalter. Kanske vill man inte använda källare som boendetrymme av denna anledning. Är man orolig över värdena i sitt hus kan man göra mätningar och sedan om så behövs sanera.

BOSTADSANPASSNING

Då och då blir det aktuellt med en anpassning av bostaden för den boendes behov. Till exempel vill många bo kvar i sitt hus även om åldern har minskat rörligheten något. Att lösa sådana frågor i efterhand kan ibland vara svårt. Flera hjälpmedel upplevs av många som fula och klumpiga. I denna undersökning har i princip alla hus en trappa. Ska den ersättas med en ramp så tar det onekligen plats. Något som bör vara utgångspunkt i de här fallen är reversibilitet. Om man använder sig av en metod där man lätt kan ta bort det man tidigare satt dit så går det lätt att ändra om man hittar en bättre lösning eller om man senare, till exempel vid en försäljning, skulle vilja återställa ursprungsutseendet. För funderingar kring utformning och placering gäller samma tankegångar som kring övriga detaljer på huset, försök behålla husets egen karaktär och charm.

Vissa av husen i områdena ligger så kuperat att det blir svårt att anpassa dem för till exempel en rullstolsburen. Några har också trappor till vindsvåningar och de allra flesta har en källarvåning. Man får titta på varje fall och jobba efter de förutsättningar som finns där.

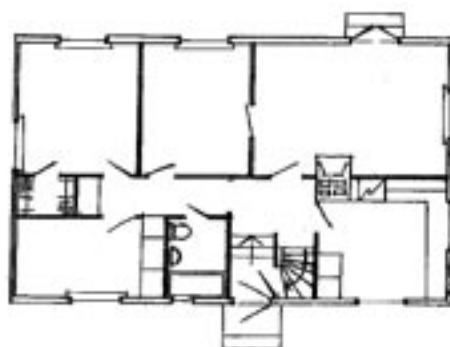
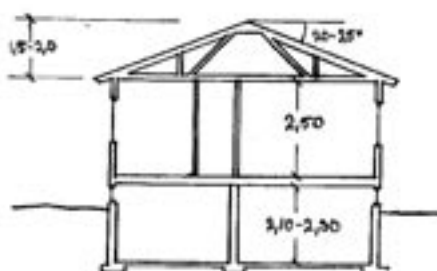
BASTYPER OCH UTVECKLINGSMÖJLIGHETER FÖR DESSA

BYGGNADER

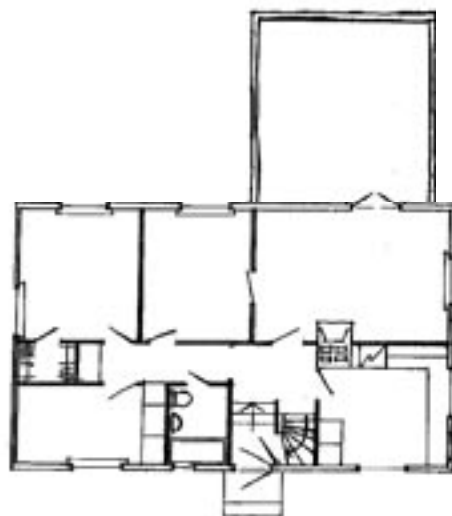
Över de här tre områdena finns en stor likhet. Både i bebyggelsen och i hur man har hanterat områdena i stort. Nedan har vi valt ut tre stycken grundtyper som alla är mycket vanligt förekommande och tillsammans utgör större delen av bebyggelsen i områdena. För dessa bastyper har vi funderat kring några lämpliga utvecklingsmöjligheter vid framtida tillbyggnader. Utöver dessa typer finns naturligtvis en rad mer ovanliga hus som vi har valt att inte behandla.

BASTYP 1 – LÅGA REKTANGLAR

Typsektion och typplan.

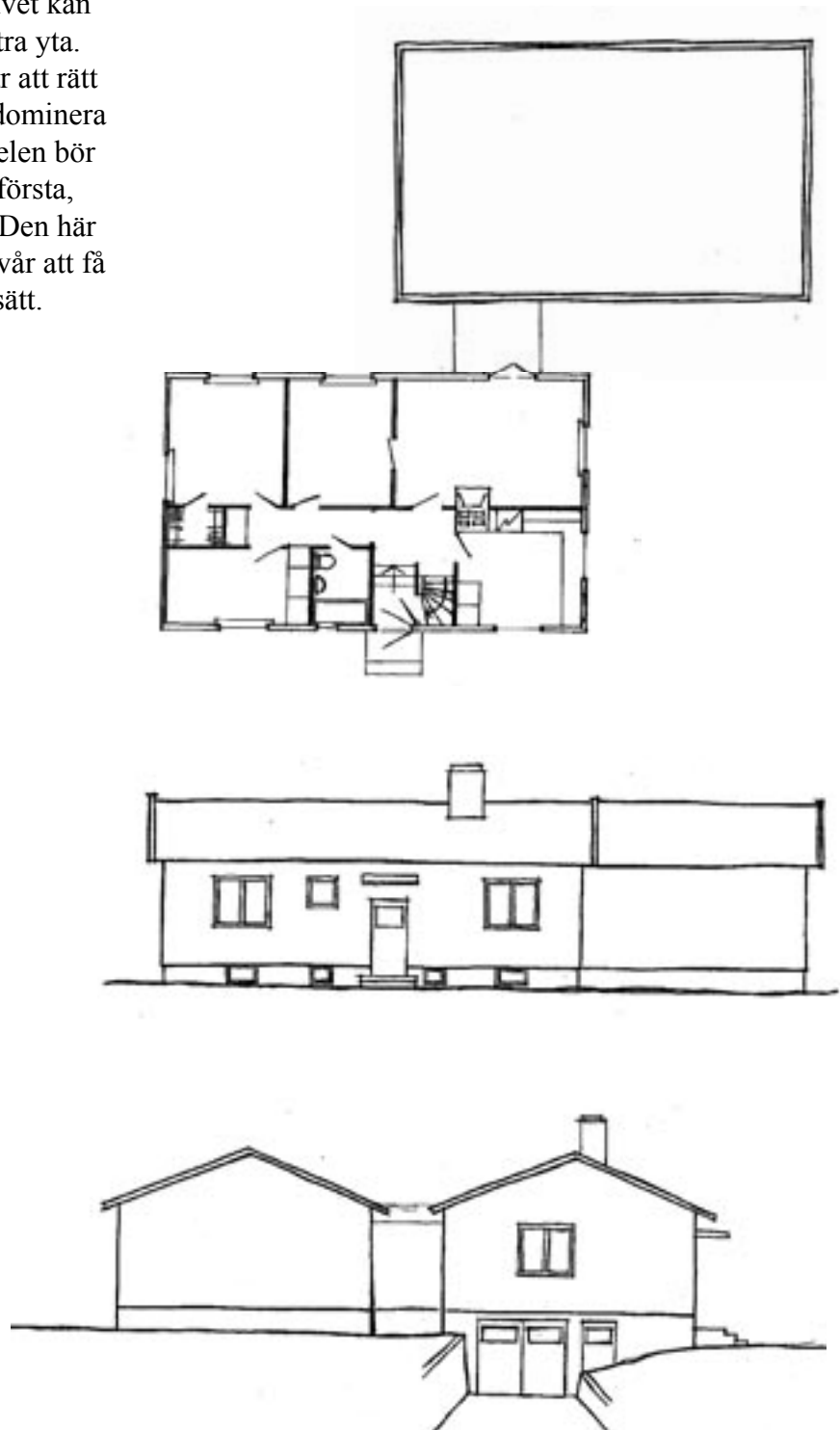

Detta är den enklaste och kanske också den snyggaste utbyggnaden. Ofta är den lätt att få plats med och passar dessutom bra på tomten. Eftersom planlösningarna skiljer sig från varandra, även bland de rent rektangulära planerna, så får man sedan anpassa idén till varje hus.

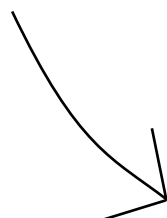
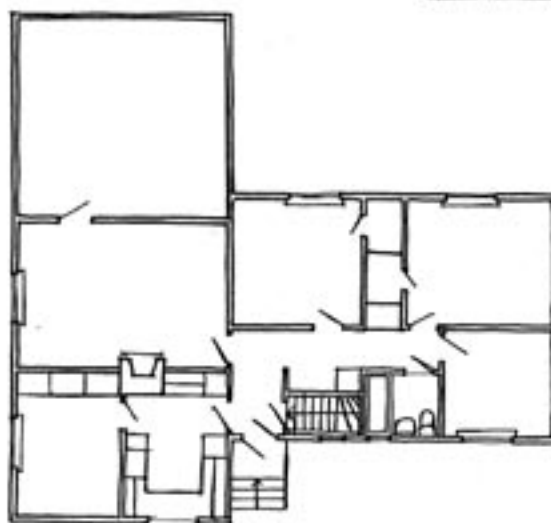

När taklutningen är så liten som på den här typen kan man göra tillbyggnaden lika hög som på huvudkroppen. Ett annat alternativ är att använda sig av samma taklutning. Tillbyggnaden blir då aningen lägre.

Med det här alternativet kan man få ut mycket extra yta. Viktigt att tänka på är att rätt byggnadskropp ska dominera intrycket. Den nya delen bör placeras bakom den första, längre in på tomten. Den här lösningen kan vara svår att få plats med på ett bra sätt.

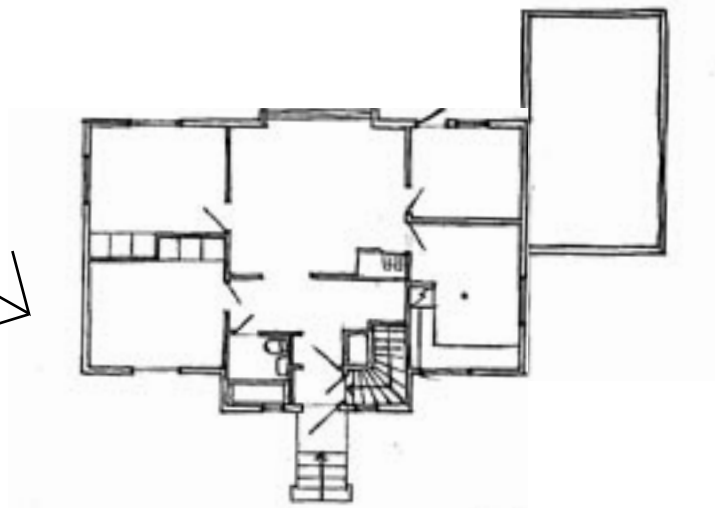
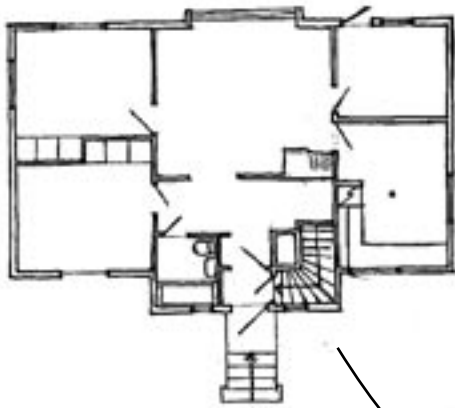
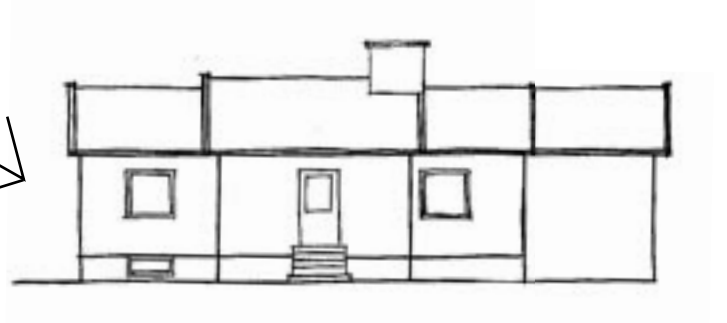
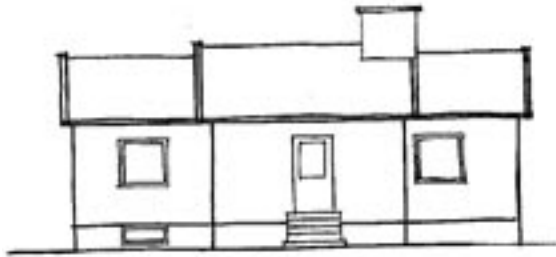

Det förekommer ett par vanliga varianter med förskjutningar i planen. Några av dem skulle kunna behandlas så här...

Man skapar här en ny huvudbyggnad men som fortfarande bygger på samma uttryck och formelement. Det innebär ett omfattande jobb att vända på ett befintligt tak på det här viset. Krav ställs också på att man använder samma material när man ska bygga till kant i kant och behöver fylla upp gaveln mot gatan.

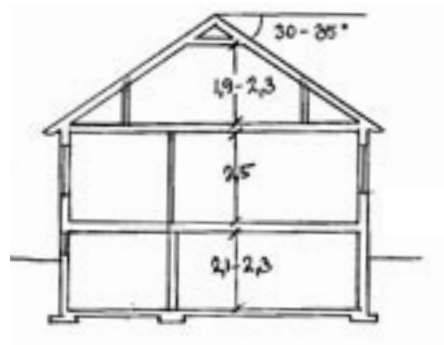
Den här varianten har en del som skjuter fram och ett uppdelat tak. Detta ger något av en klossverkan och man kan välja att följa det temat med en kloss till. Det kan vara svårt att få plats med en utbyggnad i sidled.

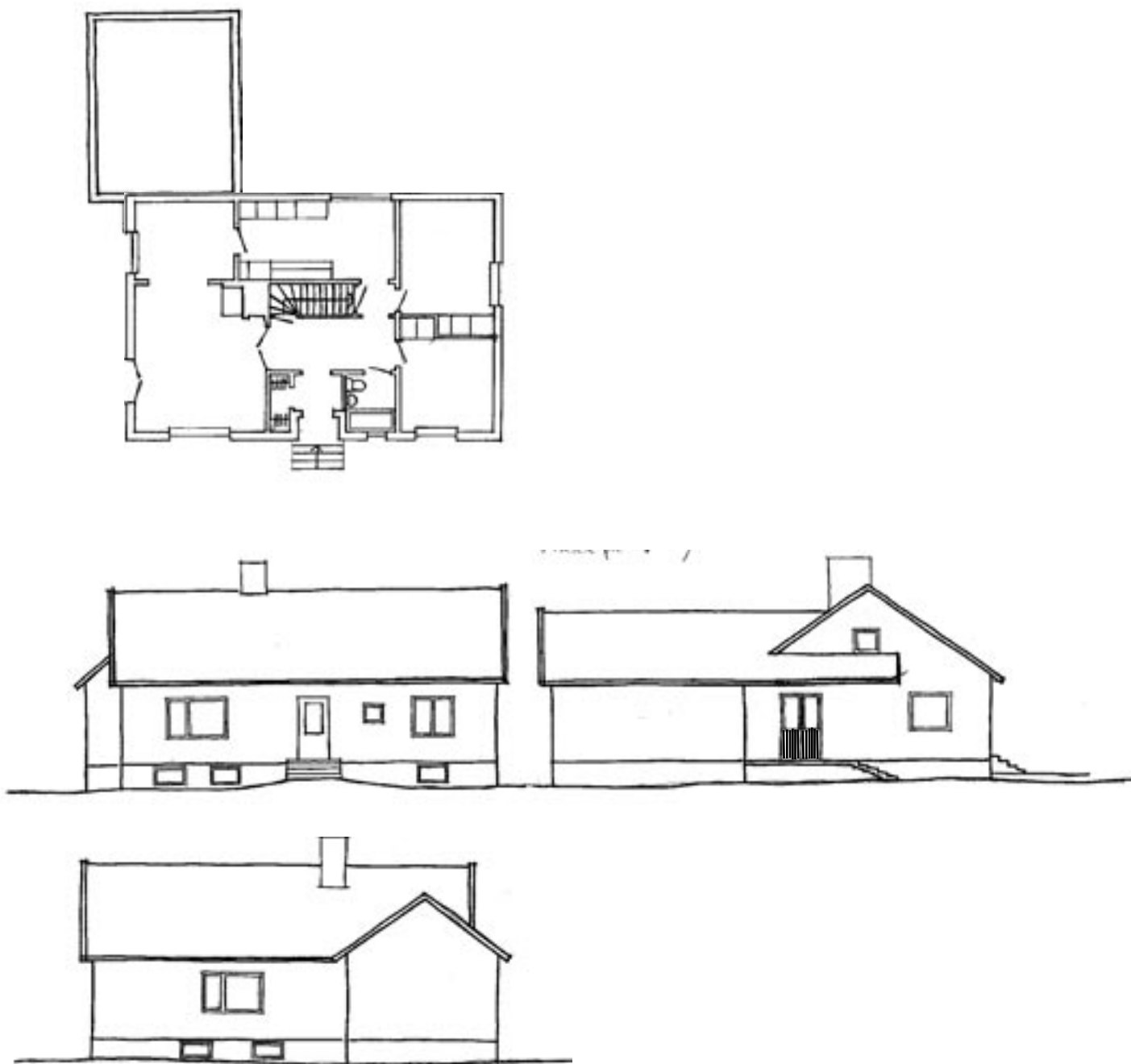

BASTYP 2 – REKTANGLAR MED LÅGA VINDAR

Typplan och typsektion.

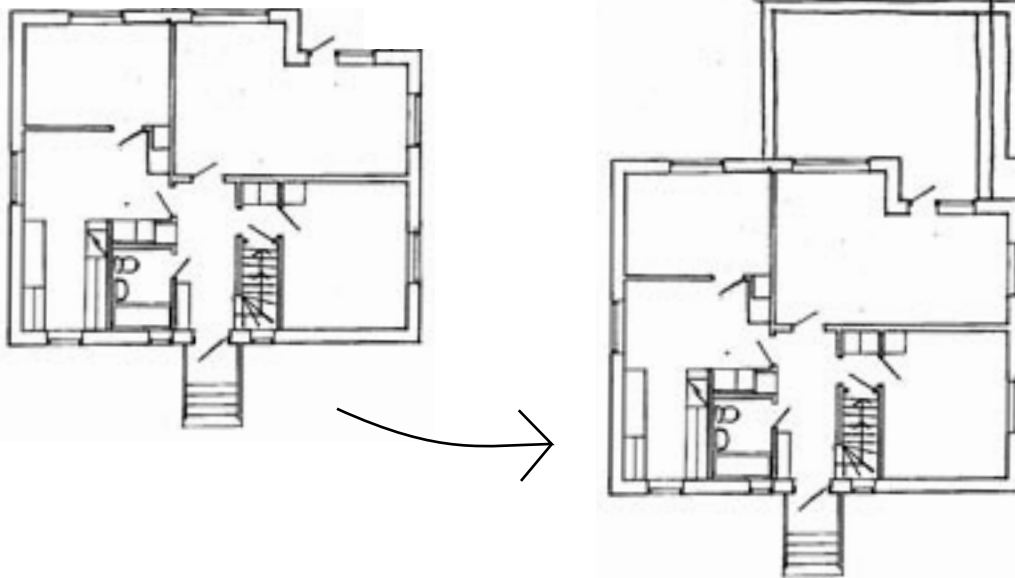
Typplanen förekommer i ungefär samma varianter som för föregående typ. Förslag till tillbyggnader bör behandlas ungefär lika som för den kategorin. Typsektion skiljer sig däremot. Det som tillkommer är lite extrahöjd på vinden. På de här husen kan det därför vara intressant att undersöka om det skulle vara möjligt att använda även vindsvåningen för boendeändamål. Det kan vara olika svårt att åstadkomma beroende på typ av takstol. Vissa men inte alla har varit planerade för den möjligheten från början. På många av dessa hus finns också redan befintliga eller på ritningarna inritade fönster. Vindsvåningarnas takhöjd är inte alltid så stor och det kan ofta bli aktuellt med takkupor.

Den här utbyggnaden fungerar bättre på en byggnad med lite större takfall och är utmärkt för att skapa en ny bra entré till huset. För att illustrera det har fasadens dörr och fönster fått byta plats. Det här är ett exempel hämtat ur originalbebyggelsen i ett av områdena.

Även planvarianter med en urgröpning, ofta ursprungligen för altan eller balkong, förekommer. Här redovisas en sådan vars planrektangel är något kortare än den som har fått illustrera bastypen. Även för den här typen fungerar det första alternativet från bastyp 1. När planen har en sådan här urgröpning kan man hantera utbyggnaden på tre olika sätt.

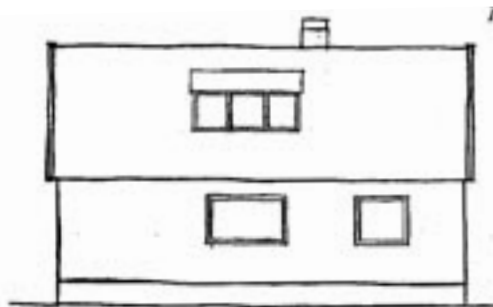

Materialkänsligt. Vill man fylla ut urgröpningen bör man ju använda sig av samma material vilket kan bli svårt om inte omöjligt att till exempel hitta samma sorts tegel. Det andra alternativet är att lämna urgröpningen och göra utbyggnaden ändå. Det tredje alternativet, som faktiskt låter en gå ut kant i kant med tillbyggnaden, är att lämna urgröpningen som en spalt av ett annat material. Glas är ett bra alternativ. Nu när byggnaden är lite högre rekommenderas att tillbyggnaden görs aningen lägre än originalkroppen. Att ta upp samma taklutning är ett bra alternativ.

När man vill bygga till en takkupa är det mycket viktigt att tänka på proportionerna. Det vill säga, man vill ha ett hus med takkupa och inte en takkupa med hus. Placeringen på taket bör antingen centrera eller linjera med något i den övriga fasaden. Stor genomsiktlighet, mycket glas, gör att det upplevs som lättare och luftigare. Därför bör man passa på att verkligen utnyttja det hål man har tagit upp i taket. Man bör försöka jobba mot att takkupan ska smälta in, inte ta över uttrycket. Finns det en annan del av fasaden som är starkt artikulerad eller utsmyckad, som dörren på alternativet här under, blir det extra viktigt.

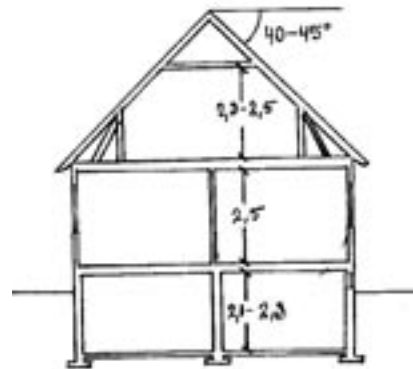
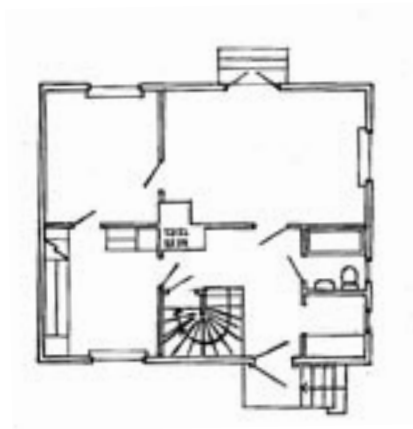
En sådan här stor takkupa passar bättre på baksidan av huset. Eventuellt hamnar takkupan för högt på taket men på grund av den låga takhöjden på vinden här så går det inte att göra så mycket åt. Huset med urgröpningen är ett av de högsta i den här typen och här är det naturligt lättare att bra få plats med en takkupa (nedan).

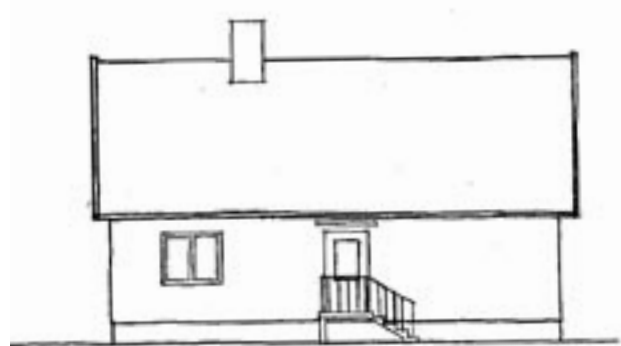
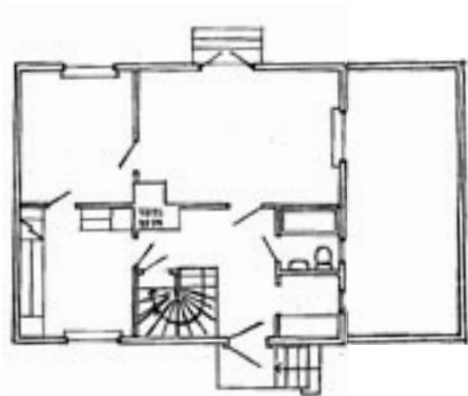
BASTYP 3 – HÖGA KVADRATER

Typsektion och typplan.

Den typiska planrektangeln börjar mer och mer närma sig kvadratens form. Här har man från början ritat in en vindsvåning med ordentlig takhöjd tack vare det brantare takfallet.

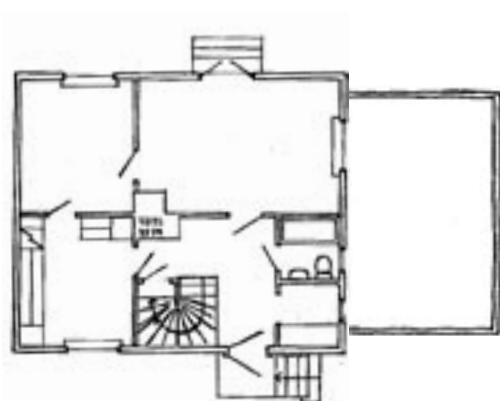

I och med att huset inte är så brett blir det lättare att bygga ut i sidled. Följande utbyggnaderna skulle naturligtvis gå att använda även på kortare hus från de andra typerna, om plats finns.

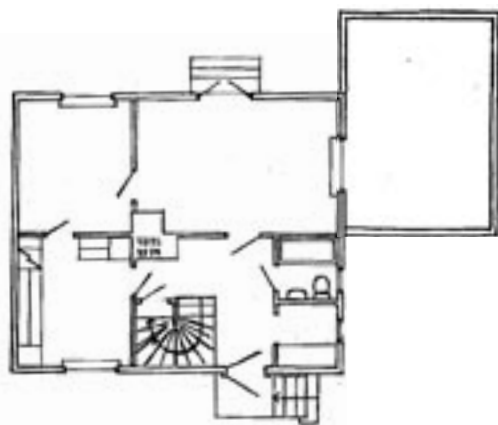

En ren förlängning, som ovan, kan ge resultatet att byggnaden uppfattas som väldigt stor. Därför är det viktigt att man känner av så att man inte förlänger för mycket. Har man ett tegelhus bör inte den här utbyggnaden tillämpas eftersom den kräver att man använder samma material och det är näst intill omöjligt att hitta samma tegel. Förutom att den ställer krav på materialval är det också extra viktigt att man matchar fönstren väl med de befintliga. Här försöker man ju lura betraktare att huset var så från början och helt olika fönster på samma fasad ser mycket konstigt ut.

Ett annat alternativ kan vara att följa huvudbyggnaden och bara vika undan lite så att tillbyggnaden blir något mindre.

Ett bra alternativ kan vara att sluta till en tillbakadragen, något mindre "klon".

Naturligtvis kan även det första alternativet från bastyp 1 testas på den här typen. Här som för bastyp 2 gäller något lägre, gärna med samma taklutning, för att det inte ska bli för dominerande.

Typen har, som man kan se på föregående ritning, ibland originaltakkupor. Även nya takkupor är lättare att få till på ett bra sätt på grund av den större lutningen.

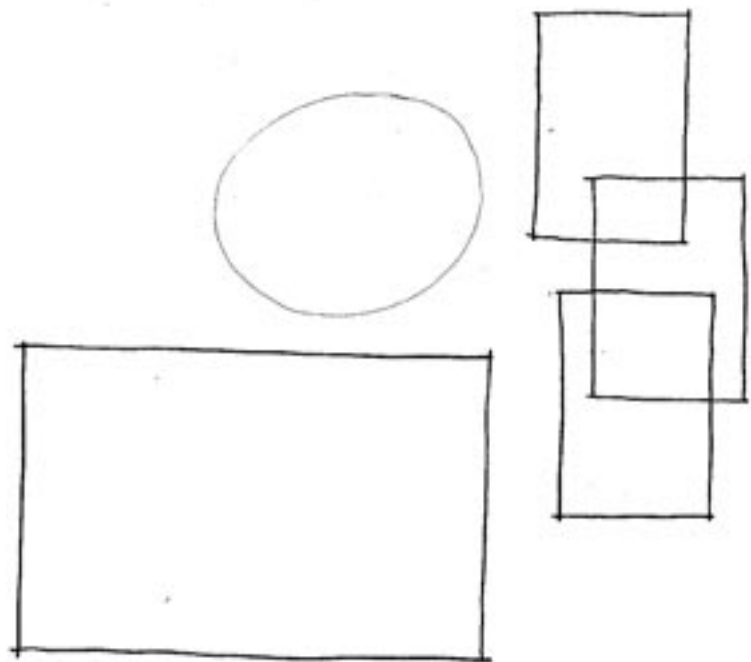
Det större taket tål mer, till exempel en smalare, högre kupa. Högre tak och smalare huskropp gör att den här typen uppfattas som något mer högre än de andra två. Detta kan man välja att bygga vidare på med sin takkupa som i alternativ två här under. Naturligtvis är även sådana takkupor som tidigare beskrivits ett bra alternativ.

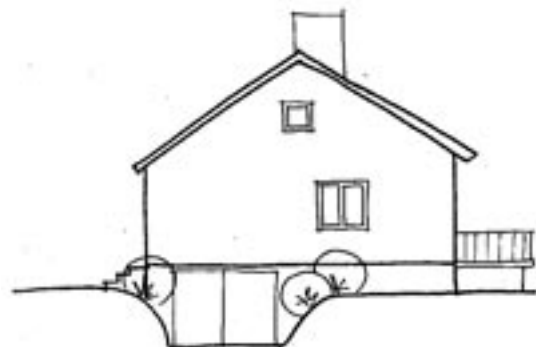
ÖVRIGT

Vissa saker gäller allmänt för samtliga hus. Här har vi valt att ta upp några av dem nämligen garage, burspråk och altaner.

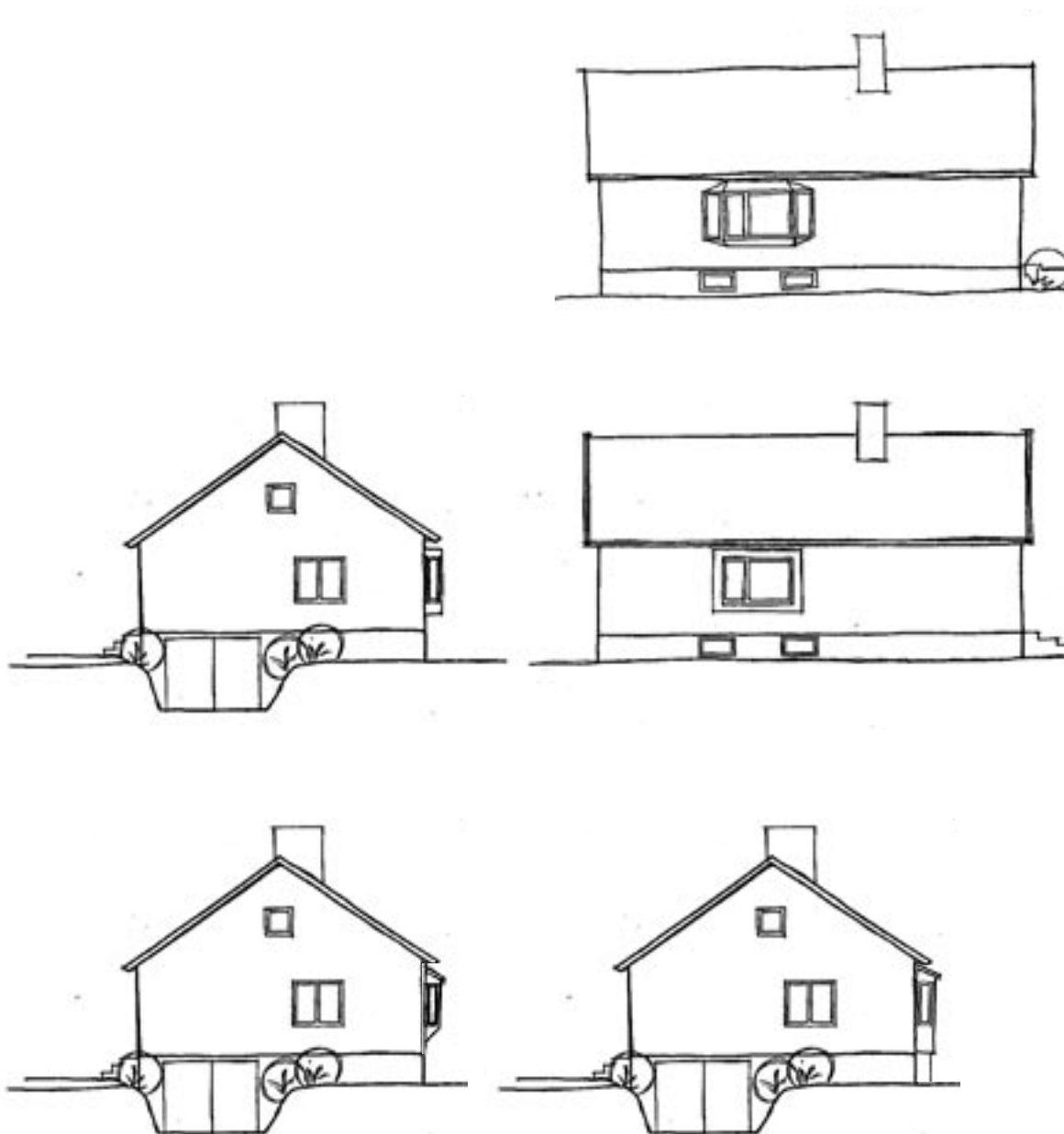
Garage fungerar i de här sammanhangen bäst om de är tillbakadragna och släpper från byggnaden. Genom sin placering kan det också hjälpa till med att skapa en bra plats i trädgården.

Altaner bör upplevas som luftiga för att passa riktigt väl in. Vill man fylla igen under kan man dra in igenfyllningen och låta altanen ha ett visst överhäng för att få en lättare känsla.

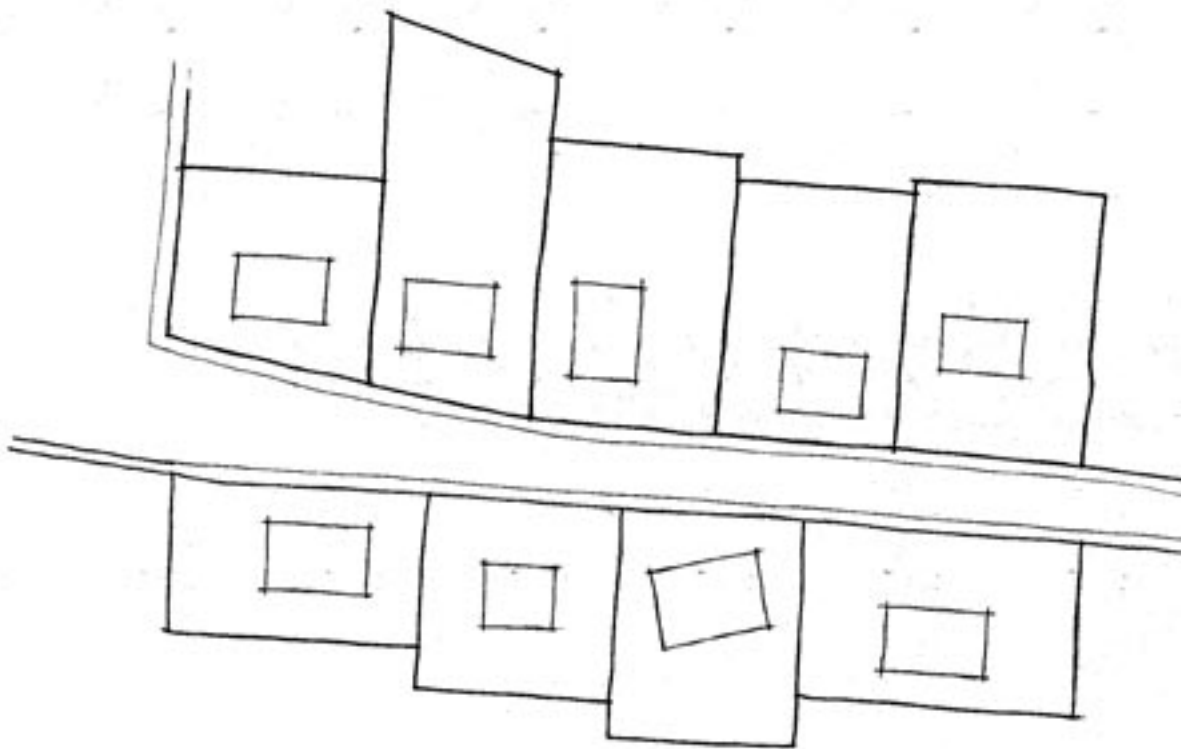
Burspråk liknande dessa förekommer i originalbebyggelsen och användes som ett sätt att artikulera fasaden. Ofta var de ursprungliga lådformade men här går det att testa sig fram lite. Ett burspråk kan bidra till nya utblickar och att ändra hur man uppfattar ett rum dessutom blir det ett smycke på fasaden. Det man behöver tänka på är att inte utsmycka fasaden för mycket, så att den överlastas. Ett burspråk kanske räcker för en hel fasad.

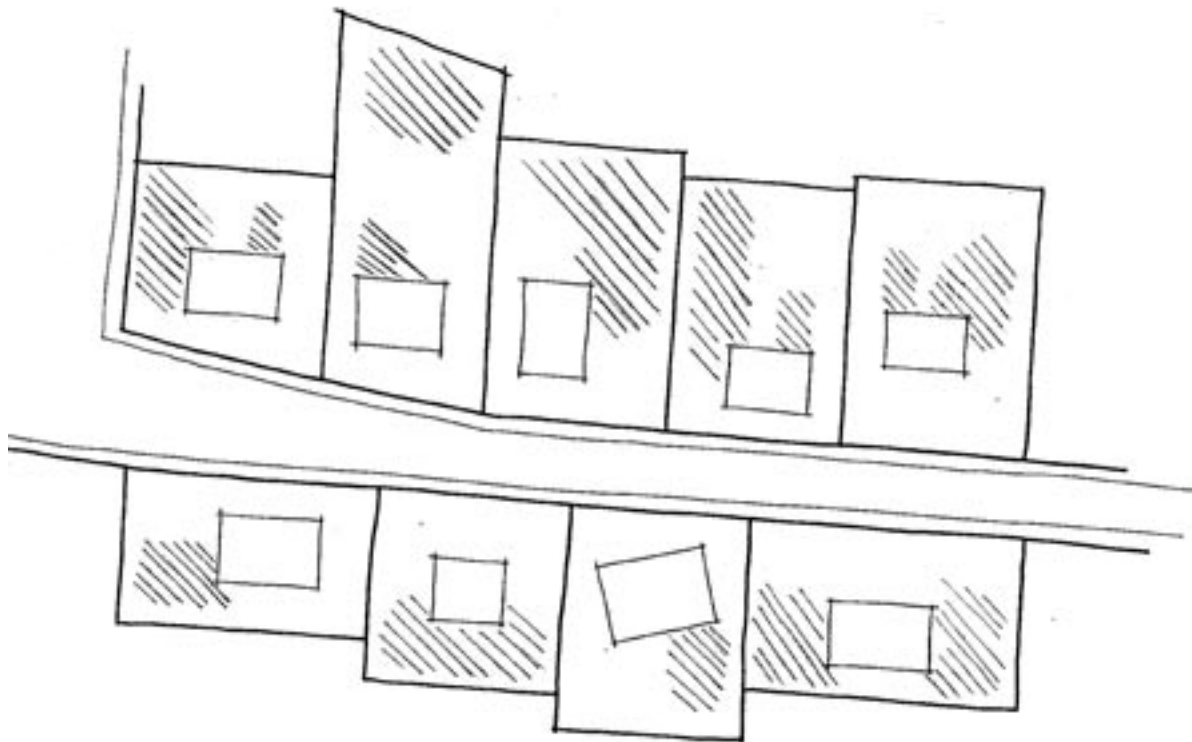
Föreslagna ändringar eller något liknande förekommer ofta redan ute i områdena. Teman och idéer har hämtats från det befintliga och fungerar då bra ihop med de ursprungliga husen. De olika tomtarnas och planlösningarnas förutsättningar gör att man sedan får anpassa grundtankarna efter varje fall. Oftast är de enklaste idéerna de bästa.

TOMTER

Tomterna finns från små till ganska stora, ca 600-1000m². Många är väldigt lika varandra, det kanske skiljer något i bredd eller djup bara. Undantag finns. Några tomter på Källegården är till exempel väldigt långa och smala. På tomterna kan sedan byggnaderna vara placerade på olika sätt. Här har vissa tomtyper från områdena valts ut och bildat en fiktiv gata för att illustrera några exempel på volymmässigt bra utbyggnader.

På den fiktiva 1950-talsgatan har de delar av tomterna som kan vara lämpliga att ta i anspråk för ytterligare byggnation skuggats. Även den yta som blir kvar är viktig att tänka på så att den blir användbar och inte känns inklämd.

Ett bra alternativ för det allra mesta är att bygga bakåt. Ibland är det svårare då originalbyggnaden ligger så långt bakåt att tillgänglig yta framförallt finns framför den. Den sidan om huset där det är mest plats till tomtgräns kan vara ett bra val att bygga ut på. Vill man å andra sidan bygga till en vinkelkropp så kan det vara bra att placera den mot den sida där det är närmast till grannen. På det viset får man en så stor sammanhängande trädgårdsyta som möjligt. Det är kanske framförallt viktigt på små tomter.

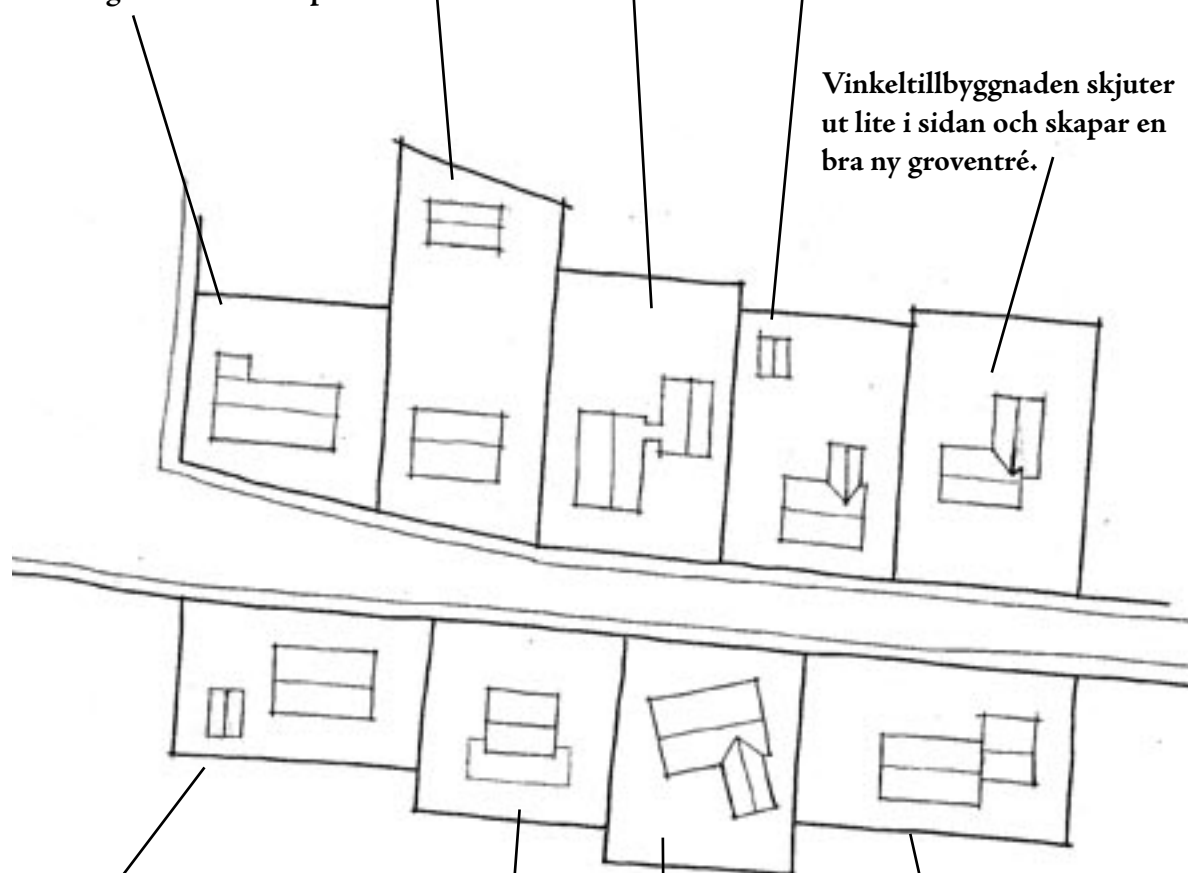
Med en byggnad i den andra änden ramar en plats in och man behåller ett stort sammanhängande trädgårdsrum. Byggnaden skulle kunna vara gäststuga, ateljé, hemmakontor eller garage.

En stor tillbyggnad som ändå träder tillbaka från gaturummet. man får en förplats och en sammanhållen trädgård på baksidan.

Garaget/trädgårdsboden är långt tillbakadraget på tomten. Huset har fått en vinkeltillbyggnad.

En förlängning mot den sida av tomten där det tidigare fanns mest plats.

Vinkeltillbyggnaden skjuter ut lite i sidan och skapar en bra ny groventré.

Det tillbakadragna garaget släpper från huset och står för sig själv.

Svårt med en liten tomt. Huset är placerat mitt i tomten och lämnar inte så mycket yta på någon sida. En stor symmetrisk altan har byggts ut mot baksidan.

Här har man fått lov att bygga framåt. Man har valt att bygga till huset så att det blir av en typ som förekommer i området. För att få tillägget att kännas som en del av huset måste man vara noga med material och detaljering. Viktigt med bra rådgivning för att behålla karaktären på huset.

Vinkelkroppen är placerad så att ett bra trädgårdsrum fortfarande bevaras.

FÖR INFORMATION OCH RÅDGIVNING

Plan-, Bygg- och Lantmäterikontoret, Skövde Kommun

Besöksadress: Stadshuset, Fredsgatan 4

Postadress: Skövde Kommun, Plan-, Bygg- och Lantmäterikontoret, 541 83 Skövde

Telefon: Växel 0500-49 80 00

Fax: 0500-41 49 60

Hemsida: www.skovde.se

LITTERATURLISTA

BÖCKER/SKRIFTER

- Abrahamsson Helge, 1958, "Nordiske Småhus"
- Blennow Anna-Maria, 1995, "Europas trädgårdar"
- Boverket, 2003, "Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse"
- Carlquist och Bergström, 1991, Skövde stadsplanering och bebyggelse 1760-1960
- Egler, Harry och Forbat, Fred, Eglers Stadsplanebyrå 1948-49, "Generalplan för Skövde"
- Forbat, Fred, Statens Kommitté för Byggnadsforskning, 1949, Rapport nr 18 "Utvecklingsprognos för en medelstor stad En studie över näringsliv, befolkning och bostäder i Skövde"
- Kungl. Bostadsstyrelsen, 1956, "Typritningskatalog"
- Larsson Mårten J, Lena, 1950, "Bo i Eget Hus"
- Svedberg Olle, 1988, "Planerarnas århundrade"

INTERNET

sökord: 1950-tal

<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=141448>

<http://www.gotene.se/toppmeny/byggabo/renoveraochbevara/tidstypiskabyggnader/19401950tal.4.5cfde03910dd60b834f80007189.html>

<http://www.iska.nu/ipage.asp?id=103&ref=3&refpage=75>

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Miljonprogrammet>

<http://www.vasterbottensmuseum.se/avd-2/index.php?id=578>

<http://www.vasterbottensmuseum.se/avd-2/index.php?id=579>

sökord: egna hem

http://stockholms.lans.museum/byggnadsvard/byggvillor.cfm?in_idnr=219

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Egnahem>

<http://www.vasterbottensmuseum.se/avd-2/index.php?id=407>

sökord: fattiglappar + eternit

<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?a=159038&d=875>

sökord: Fred Forbat

http://www.arkitekturmuseet.se/forskning/portrattet_2/

http://www.chalmers.se/sections/om_chalmers/akademiska_hogtidlig/promotion/hedersdoktorer/fred-forbat

sökord: kalkbränning

<http://www.scenic.se/kalk/kmanus.html>

sökord: Källegårdsbäcken

http://www.vastsverige.com/templates/article_____11507.aspx

sökord: taktegel

<http://www.did.se/ta/default.asp?t=1&meny=artiklar&kat=110&article=466>

sökord: tilläggsisolering

http://images.google.se/imgres?imgurl=http://www.villaaktuellt.se/images/article_images/112.jpg&imgrefurl=http://www.villaaktuellt.se/viewarticle.php%3Farticle%3D52&h=174&w=200&sz=6&hl=sv&start=38&um=1&tbnid=k6hCCYit-OGi7M:&tbnh=90&tbnw=104&prev=/images%3Fq%3Dtill%25C3%25A4ggsisolering%2Bsm%25C3%25A5hus%26start%3D20%26ndsp%3D20%26svnum%3D10%26um%3D1%26hl%3Dsv%26sa%3DN

sökord: Timboholmsskatten

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Timboholmsskatten>

KOMMUNENS ARKIV kronologisk ordning

Stadsplan 66 Källegården, Vallin Erik Stadsingenjör, 1948

Stadsplan 83 Östermalm sydöstra, Vallin Erik Stadsingenjör, 1951

Stadsplan 86 Billingeslutningen, Forbat Fred och Holmberg Erik Olof, Eglers Stadsplanebyrå, 1950

Stadsplan 99 Odlaren, Vallin Erik Stadsingenjör, 1954

Stadsplan 145 Mossen, Fridén Seth, 1961

Stadsplan 164 Karlslund, Fridén Seth Stadsarkitekt, 1963

Stadsplan 149 Limpan, Fridén Seth Stadsarkitekt, 1961

Stadsplan 193 Bullen, Hagerborg Richard Stadsplanarkitekt, 1968

Detaljplan 386 Källegården del av, Gunnefur Arne Stadsingenjör, 1991

Detaljplan 505 Bonden 2, Ekelöv Lars Johan Planchef, Hellström Eva Plantekniker, 2002

LIKNAVDE ARBETEN

Bevarandeplankommittén Helsingborg stad, 2006, ”Bevarandeprogram för Eneborg och Högaborg”

Falköping kommun, 2004, ”Utvecklingsplan för gamla stan”

Miljö- och Stadsarkitektkontoret i Falköping, 2001, ”Värt att värna”

Umeå kommun, 2006, ”Byggnadsordning för Grubbe-Grisbacka-Västerhiske”

Västerbottens museum, 2006, ”Fritidsstugor vid Nydalasjön Byggnadsantikvarisk rapport”

Projektarbete av Anna Rosborg, arkitektstudent
Plan-, Bygg- och Lantmäterikontoret, Skövde Kommun
Augusti 2007